

Carles Riba

Visat núm. 5
(abril 2008)
per Jordi Malé

Nascut el 1893, Carles Riba fou poeta, crític, narrador i traductor, a més de professor. Es va formar, com tota la seva generació, en ple Noucentisme. I si se'l pot qualificar de noucentista és, sobretot, per la seva ferma convicció en el que va significar aquest moviment, sota el guiatge d'Enric Prat de la Riba, Pompeu Fabra i Eugeni d'Ors, com a obra constructiva i de redreçament del país, a la qual ell va contribuir com a intel·lectual i home de lletres.

De jove, l'ascendent d'Ors es palesà en els seus primers articles de crítica literària (*Escolis i altres articles*, 1921, i als inicials d'*Els marges*, 1927), en què Riba maldava per construir-se un pensament literari propi manllevant conceptes i termes a diferents autors romàntics i simbolistes, però, sobretot, a l'ideari orsià. La seva prosa, en contrapartida, s'encomanà del manierisme i l'èmfasi retòric de Xènius. Un perill evitat parcialment en les seves primerenques incursions en el món de la narrativa per a infants, com a *Les aventures d'en Perot Marrasquí* (1924), on va aconseguir un llenguatge més eficaç, que, sense deixar de ser literari, arribava a assolir un to planer i quotidià. No tant en els relats de *L'ingenu amor* (1924), contes no específicament per a infants sobre temes com ara l'amor, el sacrifici, etc., en els quals el propòsit volgudament literari el tornava a decantar cap a l'artificiositat noucentista. Va ser, en tot cas, en les traduccions d'obres en prosa realitzades aquells primers anys (de contes d'E. A. Poe i dels germans Grimm, d'algunes *Vides paral·leles* de Plutarc i d'*Els deu mil* de Xenofont, de *L'inspector* de Gògol, etc.) on més s'insinuen les possibilitats del que havia de ser posteriorment la prosa ribiana (per exemple, la dels contes *Sis Joans*, del 1928, i la del seu epistolari).

També la poesia ribiana dels anys deu, la del *Primer llibre d'Estances* (1919), podria ser qualificada de noucentista per la seva rigorosa construcció formal i per la constant presència de fonts cultes (Homer, poetes medievals catalans i italians, simbolistes francesos, etc.). Però aquests primers poemes, de temàtica sobretot amorosa, revelen una voluntat introspectiva, d'anàlisi dels propis estats i experiències, que singularitzà Riba en relació amb el predominant realisme dels poetes catalans llavors coetanis (amb l'excepció de J. M. López-Picó).

El trànsit entre la primera etapa vital i literària de Riba i la següent, el marquen l'any 1922, any de crisi, i la seva estada a Alemanya. La descoberta de Hölderlin (de qui traduï diversos textos) obrí un nou camí a la seva poesia (*Estances. Llibre segon*, 1930), també la relectura de Mallarmé i Baudelaire, i, més endavant, una certa influència de poetes postsimbolistes com Rilke (del qual va fer també versions) i Valéry, per bé que aquest últim autor influí molt més la crítica ribiana (*Per comprendre*, 1937) que no la poesia. El ritme lent de composició de poemes als anys vint coincidí amb la seva quasi plena dedicació a l'ensenyament i la traducció del grec clàssic, després d'haver

donat a llum el 1919 la primera i molt celebrada traducció en vers de l'*Odissea*. Hi contribuï la creació de la Fundació Bernat Metge, on publicà: *Records de Sòcrates* (1923) i *Obres socràtiques menors* (1924) de Xenofont, *Vides paral·leles* de Plutarc (1926-1946) i *Tragèdies* d'Èsquil (1932-1934).

Dels anys trenta daten els sonets de la seva següent obra poètica, *Tres suites* (1937), en què la influència postsimbolista es fa més evident i els apropa a l'anomenada *poesia pura*, malgrat que se n'allunyen pel seu contingut d'experiència vital, poc o molt sempre present, en què ja s'entreu algun dels grans temes futurs. Just abans d'esclatar la Guerra Civil, assajà el conreu d'una forma poètica breu d'origen japonès, la tanka, amb què expressava des d'impressions de paisatge i de sentiment fins a la sensació del pas del temps; n'aplegarà dos reculls (*Tannkas de les quatre estacions* i *Tannkas del retorn*, aquestes, escrites després de l'exili), que, amb un altre grup de poemes propers a les balades (*Per a una sola veu*), publicarà amb el títol *Del joc i del foc* el 1946.

Durant la Guerra Civil, Riba va fer explícit el seu compromís amb la República tant amb articles com participant, per exemple, en la creació de la Institució de les Lletres Catalanes el 1937 i assistint al congrés del PEN Club a París. A final de gener de 1939, pocs dies abans que no caigués Barcelona sota les tropes franquistes, partí amb la seva família cap a l'exili a França. S'instal·laren, primerament, a Bierville (Boissy-la-Rivière), on començà a compondre la més coneguda de les seves obres poètiques: *Elegies de Bierville* (escrites entre 1939 i 1942, i publicades en primera edició el 1943 i en segona, ja completa, el 1949), dotze poemes que, en la forma de l'elegia clàssica, relaten el viatge metafísic del retorn d'un home a la seva ànima «com a una pàtria antiga»; el motiu tràgic de l'exili hi fa de rerefons, alhora que, dins l'experiència personal i poètica que expressen, s'hi introdueix una dimensió religiosa, que des d'aquell moment acompanyarà sempre l'obra ribiana.

Ja retornat a Catalunya el 1943, insistirà en aquesta dimensió en el recull de sonets *Salvatge cor* (1952), d'intensa concentració expressiva i, alhora, de gran densitat d'experiència profunda, en què l'àmbit religiós contrasta i es complementa amb el tema de l'amor i de l'home com a ésser amb ànima però, sobretot, amb cos. En la darrera obra poètica que publicà, *Esbós de tres oratoris* (1957), formada per llargs poemes narratius, recrea motius bíblics («Els tres reis d'Orient», «Llàtzer el ressuscitat» i «El fill pròdig») a través dels quals exposa poèticament bona part dels seus grans temes. Deixà sense recollir en volum uns quants poemes en què alguns d'aquells temes són represos sota una forma de gran simplicitat. De la postguerra daten, també, les més excel·lents traduccions ribianes: la segona versió de l'*Odissea* (1948), les versions de totes les *Tragèdies* d'Eurípides (publicades pòstumament) i totes les *Tragèdies* de Sòfocles (un volum en vers del 1951, i dos en prosa del 1951 i el 1959, completats pòstumament). Cap al 1957 començà les seves traduccions de Kavafis (també pòstumes). Del mateix any és el seu darrer llibre de crítica, *...Més els poemes* (1957), amb pròlegs i articles commemoratius en què afrontava de nou grans figures com Maragall o Verdaguier. Amb el seu exemple de treball i de rigor, i amb la seva integritat com a intel·lectual i com a català, Riba esdevingué una de les figures més representatives de la cultura del país durant els difícils anys quaranta i cinquanta